

Йордан Йовков

Най-вярната стража

„Да ся знай куга ходиху
благочестиви хрисцяне у царя агаренскаго
на лово колико туга, колико неволя беше...“

Откъслек от стар летопис

Между братята от манастира „Света троица“, наричан от селяните „Клепалото“, защото, скрит в гората, никой не го виждаше, но често чуваха да се звъни там, пръв по ученост и крепкост на вярата беше Драгота. На него възлагаше всичките си надежди престарелият игумен на манастира о. Амфилохий. Той хвалеше прилежанието му, чистотата на почерка му, изкуството, с което умееше да рисува със злато и червена боя заглавни букви и разни други украшения в светите книги, които преписваше. Старецът предчувствуваше близкия си край, но се утешаваше с мисълта, че Драгота не само ще бъде достоен негов заместник, а велик подвижник, какъвто непременно щеше да стане, ще прослави с името си техния малък и беден манастир.

Освен Драгота и игумена, в манастира имаше още трима калугери, неуки селянци, които пасяха манастирските кози, гледаха пчелите, копаеха лозето и сечаха дърва – работеха туй, което беше благословено от бога, комуто също тъй просто и безхитростно се молеха. Те не обичаха Драгота. Не го обичаха, защото все зарад него търпяха укори от игумена, който все него им посочваше за пример. А като го гледаха да ходи такъв навъсен и мълчалив, бояха се да не замисля нови подвизи, с които още повече да ги унижи в очите на о. Амфилохия.

Драгота не обръщаше внимание на незадоволството на тримата прости братя. Като се прибереше в килията си, където никой не можеше да го види, той първом си дояждаше добре със скритото ядене, което държеше под ключ. И като си помислеше, че често о. Амфилохий беше го посочвал за пример в умерено ядене и пиене, той се усмихваше – зла и непривична усмивка в неговото вечно навъсено лице. Но той спокойно се наядаше и спокойно заключваше пак храната си в долапа. След това, сит, но не и развеселен, лягаше на одъра, сключваше ръце под главата си и се замисляше.

Не съжالياваше, че игуменът се лъже в добродетелите му, нито че братята го подозират в козни. Той беше доволен, че никой не знае тайната му; защото Драгота имаше за какво да мисли и мислеше за него винаги – и когато слушаше хвалбите на игумена, и когато преписваше светите книги, и когато в усърдието на молитвите си удряше челото си о студените плочи на манастирската черква. Мислеше все за тая случка, която беше го накарала да подири убежище в манастира.

Тая пролет – има-няма шест-седем месеца оттогава – хаджи Емин, един от татарските султани, чиито конаци бяха в Есерлий, в Карнобашкото поле, беше излязъл на лов. Както ставаше и друг път, изкарани бяха насила много селяни да помагат и да плашат дивеча. Между тях беше

и Драгота, тогава граматик и псалт при поп Лукана от Жеруна, тъй като ред беше на тяхното село.

Още от сутринта ловът отиваше добре, султанът беше весел. На едно място, от китка зелени дървета изхвъркна гургурица. Рипна белият хат на султана, от рамото му хвъркна соколът му и се устреми подир гургурицата. Доганджиите нададоха ловджийските си викове и препуснаха конете си. Но ето втори сокол, по-бърз от стрела, премина над главите на ездачите, настигна първия и наместо да подгонят наедно гургурицата, счепкаха се и се сбиха, завъртяха се като кълбо във въздуха. Всичко това трая само миг-два. Между разхвърчаната перушина единият сокол тежко като камък падна на земята, другият отлетя настрана.

Към това място препускаха ловците, които бяха престанали да викат. Пръв стигна султанът, спря коня си и погледна: падналият сокол беше неговият; с раззинат клюн, той дишаше тежко, на едното му крило имаше капка кръв.

Султанът се обърна и погледна назад. Лицето му беше страшно. Ловците се спряха в полукръг и изтръпнаха. Закон беше, когато султанът пусне сокола си, никой да не пуца своя. Очите на султана хвърляха искри и ходеха от човек на човек. Всеки имаше сокола си на ръката. Но всеки се боеше да не падне гневът на султана върху му и се отместяше настрана. Показа се един, който нямаше сокол на ръката си. Той беше Косан.

– Твой ли е сокола? – попита султанът.

Косан не посмея да продума, кимна с глава и наведе очи към земята. Като голяма бяла птица префуча белият кон, султанът за миг беше при Косана, дигна бича и го заудря по главата, по лицето – вред, гдето свари. Удря го, докато се умори, и тогава го остави. Всички доганджии бяха се изместили настрана. На предишното място стоеше сега само Косан и едвам се крепеше на изплашения си кон. По лицето и по косата му изпод калпака течеше кръв.

Султанът поиска да му дадат сокола, взе го на ръка, поклати глава съжалително и още веднъж хвърли гневен поглед към Косана. После туря птицата на левия си лакът и бутна коня си полека напред. Доганджиите го последваха, всички мълчаха, чуваше се само тропотът на конете. От време на време султанът извъръщаше лакътя си и поглеждаше сокола: той беше все тъй омърлушен, с разрошена перушина. Ловците не смееха да се покашлят.

Но ето че соколът се поотърси, пооглади перата си и след това се изправи, съживен и бодър. Султанът се усмихна. Облекчение

почувствуваха и всички зад него.

Тогава Кара Имам, сух и жълт татарин, който придружаваше султана само за да го развлича със смехориите и анекдотите си, доби кураж, приближи се до султана и му каза:

– Ефенди, тежка ръка имаш! И падаше се на кучето тоя бой. Само че... друго нещо има тук...

– Какво има?

– Тоя Косан не го бива днес. Искам да река, че е добър соколджия, но сега ума му е другаде. Ефендим – севда! Взела му е ума една гяурка. И каква мома е, ефендим, каква мома е! Ей, и аз като Косана бих ял такъв бой зарад нея!

– Че толкоз ли е хубава?

– Ефендим!

– Чия дъщеря е таз хубавица, Кара Имам?

– На Димчо кехая от Жеруна.

– Димчо кехая? Богатия онзи чорбаджия, с многото овце?

– Същия, ефендим. Три хиляди овце докарва той всяка зима в нашето поле.

Султанът погледна сокола си, остана доволен и тъй, както си беше поусмихнат, загледа се в гривата на коня си и не каза нищо. Той като че беше забравил онова, което му беше казал Кара Имам.

Изведнъж той вдигна ръка и даде знак да спрат. После направи сам още няколко крачки и се обърна с лице към ездачите. Хубавият кон изви шията си като лебед, задъвка юздата и заудря с крак в земята. Като изгледа всички строго и като си даваше вид, че не вижда потъналия в запечена кръв Косан, бавно и с тежък глас султанът даде заповедите си: помагачите селяни и чуждите доганджии да си отидат, неговите собствени доганджии и слуги да се приберат в конака. Сам той, придружен от Кара Имам и от сеизите си, пое пътя към планината. Драгота изтръпна: пътят, по който се отдалечаваше султанът, водеше право към Жеруна!

Всичко, което беше се случило дотука, Драгота го беше видял с очите си. Онова, което се случи отпосле, не беше го видял, но за него толкоз много беше се приказвало, че и него знаеше тъй добре, като че беше го видял.

Късно същата вечер султанът и сеизите му спряха пред къщата на Димчо кехая. Прозорците още светеха, стопаните не бяха си легнали. Наизлязоха слуги, светнаха фенери и дълги шипове светлина прорязаха тъмнината. Големите порти се отвориха широко, както се отварят пред цар и пред сватба. Появи се и Марга, стопанката на къщата, висока и

снажна жена, посрещна гостите и ги въведе в къщи. Остави ги за минутата, излезе и веднага пак се яви, стегната, пременена.

Приличието искаше да се приказва, за да не усетят гостите и най-малкото стеснение. И като примесваше думите си с прекалени любезности и тънки ласкателства, Марга заговори за дребни неща, за времето, за берекета, за болестите по хора и по добитък. Но тя предчувствуваше нещо лошо и докато приказваше, будно следеше отде ще се яви опасността, за да я посрещне навреме. Обаждаше се понякога и Димчо кехая, плахо, неуверено, като след всяка дума поглеждаше жена си. Султанът, поусмихнат, мълчеше. Всичко, което той каза, беше, че не трябва да си правят много труд и че нищо друго не искат освен по едно кафе.

Марга излезе веднага. Мълчанието, от което най-много се безпокоеше Димчо кехая, изпълни къщата. Той стоеше прав със скръстени ръце и не знаеше да приказва ли, или да мълчи. Султанът чукаше с пръст по сребърната дръжка на сабята си и се усмихваше. Кара Имам поглеждаше лукаво към вратата, но също мълчеше.

Донесоха кафето. Но когато Марга, след като тури лявата си ръка на сърцето, с дясната рече да подаде кафето на султана, той махна ръка и я спря.

– Не! – каза той. – Тъй не бива! В таз къща има мома и на нея се пада да шета. Повикай я. Искам тя да ми подаде кафето.

Димчо кехая усети да треперят нозете му, сви вежди и още по-ниско наведе глава. А след думите на султана разля се веселият смях на Марга.

– Ефендим, прощавайте, не вържете кусур – говореше тя, – в ума ми беше, ама нали съм жена – забравих. Сега, ей сега ще повикам Ранка...

Но щом прекрачи прага и излезе навън, престорената веселост изчезна от лицето ѝ и се замени с грижа и ярост. Нямаше какво да се прави. Бързо, с разтреперани ръце, с хиляди заръки и съвети, изговаряни набързо, облякоха Ранка. Облякоха я нарочно по-прибрано, в по-вехтички дрехи, по-ниско подбрадиха ръченика ѝ. И като я остави да мине пред нея, Марга я въведе при гостите.

Султанът повдигна очи. Кара Имам се ухили и очите му пламнаха. Не бяха дрехите и ниската пребрадка, които можеха да изменят Ранка. Пред тях стоеше висока и стройна девойка, която по всичко приличаше на майка си: същото кръгло лице, същите черни очи. Само че беше млада, срамежлива, с тая мекота на чертите и с тая преснота, която дава само младостта. Тя подаде кафето на султана и в смущението си го разля.

– Няма нищо, на хаир е! – засмя се Кара Имам.

И той впиваше очи в нея, гледаше да я смути, когато подаваше и неговото кафе, но сега тя го погледна с друг поглед и в очите и Кара Имам видя тия кратки светкавици, по които веднага позна породата на майката.

Като подаде кафето, Ранка се отдръпна настрана и също като баща си застана права и със скръстени отпред ръце. Марга отново разсипа любезностите си и в същото време се вираше в лицето на султана, следеше всяко изражение, дебнеше погледа му. Като че напразни бяха безпокойствата им – нищо лошо нямаше. Само да не беше тоя Кара Имам. Той беше станал много бърлив. И приказваше все на Ранка, подхвърляше и двусмислени закачки, караше я да се смее, да се черви. Султанът, както по-рано, мълчеше, подпрял ръка в жълтеникавата си, подстригана четвъртито брада, кривата му черкезка сабя беше между коленете му. Той гледаше Ранка, усмихваше се и поставените надалеч свещници пълнеха с блясък очите му. Съвсем нечакано той скочи и каза, че е време да вървят.

Изпратиха ги тъй, както бяха ги посрещнали. И когато тропотът на конете заглъхваше, Марга, след като изпрати една клетва подир тях, погледна към небето и помисли, че може би всичко щеше да се свърши с това. Но две седмици по-късно сеизите на султана грабнаха Ранка от хорото и я отвлякоха в конаците му. Изпокри се мало и голямо. После настана глъчка като в кошер. В къщи Марга припадеше, а Димчо кехая, изгубил дума и ума, чакаше да се свести жена му, за да каже какво трябва да се прави.

Не направиха нищо – бог беше високо, цар далеко. Чу се, че Косан излязъл хайдутин в планината и обикалял около конаците на султана. А Драгота, граматикът на поп Лукана, отиде калугер в „Клепалото“. Но ако за Косана се знаеше, че беше искал Ранка, макар че Марга не искаше да чуе за него, никой не помисли, че почернянето на Драгота е в някаква връзка с дъщерята на Димчо кехая.

Това знаеше само Драгота. Това мислеше сега той, когато се затваряше в килията си. Драгота не беше като Косана. Той обичаше хитро скроените планове, околните пътища. Ако беше поискал Ранка, както беше направил Косан, не щяха да му я дадат. Но поп Лукан беше стар, утре щеше да умре, а неговото място се падаше нему – на Драгота. Тогава щяха да се намерят хора, които да убедят Марга, че най-приличното за дъщеря ѝ е да бъде попадия наред с Драгота. И това щеше да бъде, щеше да бъде, ако не беше хаджи Емин, тоя поганец, тоя антихрист!

Но Драгота не смяташе всичко за изгубено. Никой не знаеше какво може да донесе времето. Може султанът да върне Ранка и тогава, заклеяна от срама, отблъсната от други, тя ставаше напълно негова. Можеше и друго да се случи. Драгота чакаше. Тишината и самотията му даваха възможност да мисли, както дават възможност на паяка да плете мрежите си. И тъй като всички тия планове бяха все за Ранка, той не усещаше как уморената му мисъл преминава в бленуване. Дъщерята на Марга заставаше току пред него, той чувствуваше близостта ѝ, виждаше огъня на очите ѝ, усещаше топлината на нейната бяла млада плът. И мъчен от желаниа, изгарян от страст, той се въртеше на одъра си, пышкаше и очите му, пламнали като очите на безумен, виждаха видения, пълни със съблазън и грях.

* * *

Дойде есента и донесе тежки дни не само за манастира, но и за цялата покрайнина. Чу се, че идат кърджалии, имената на Индже и Кара Колю бяха на всички уста. Вечер, отвъд зъбчатия гръб на планината, която сега се издигаше по-черна и по-страшна, грееха огнените сияния на запалените села. Денем слънцето огряваше вдигнатия прах по всички пътища, по които, като черни мравуняци, се движеха хора: селяните от Беличево и Бутово, от Къртожебен и от всички малки села и колиби бягаха с добитъка си, с колята си, с всичко, което можеха да вземат със себе си, и се прибираха в Жеруна. Това село, като най-голямо, беше обкръжено с шарампол и по бойниците му се нареждаха въоръжени мъже.

Прибраха се и братята в „Клепалото“, докараха козите и кравите си. И смутени и разтревожени, заобиколиха о. Амфилохия, който в тия часове на общо униние запазваше всичкото си спокойствие и всичката яснота на ума си. Той говореше благо и кротко на братята, насърчаваше ги, настояваше да не бягат, защото бог щеше да се погрижи за тях и да ги запази. Но тъкмо в тая минута мина селянин и каза, че кърджалиите идат право към манастира. Той не можа да довърши, защото високи гласове и страшна глъчка долетя до тях, като че по върховете на гората премина буря. Тогава братята хукнаха да бягат, пръв Драгота, а след него другите, и оставиха о. Амфилохия сам в манастира.

След няколко дни, когато опасността беше минала, те се върнаха и страшно зрелище смрази сърцата им: от манастира бяха останали само голи стени, всичко беше изпочупено и изпограбено. Най-диво кошунство беше извършено над черквата – тронове бяха превърнати на ясли, по каменните плочи имаше следи от подкови и конски тор. Иконостасът

беше срутен, иконите бяха изподраскани с ножове, очите на всички светци бяха продупчени. А вѳн, на прага, лежеше заклан о. Амфилохий. И никога тишината в гората не е бивала тѳй голяма. Леден ужас пълнеше двора на манастира и като отчаян вик се издигаше към небето.

Братята – повече сенки, отколкото хора – най-напред се заеха с погребението на игумена. Изрядко и тѳжно заби клепалото, звѳнките му удари закапаха като сълзи в тишината на гората, братята запяха. Те носеха мъртвеца на ръце и с просълзени очи гледаха безжизненото му лице, бяло като мрамор, обгърнато с кротост и доброта, сякаш прощаваше и тяхното малодушие, и жестокостта на враговете. Братята бяха уверени, че погребват светец. До вечерта, и след като погребението беше свършено, клепалото продължаваше да бие и братята все още се молеха пред иконите с избодени очи.

На другия ден всичко си беше по старому и братята почувствуваха сърцата си каменни. Те се събраха на съвет и тѳй като от три дни не бяха яли нищо друго освен корени и в сърцето на всекиго беше се набрала мѳка, омразата им против Драгота избухна с всичката си сила. Като че той беше виновен за всичко. Нямаше кроткия глас на о. Амфилохия, за да ги вразуми. Те хулеха Драгота, хулеха се помежду си, едва не се сбиха. И колкото и да ненавиждаха Драгота, все пак трябваше да се съгласят с него, защото туй, което казваше той, беше най-умно. В манастира нямаше троха хляб, от кравите и козите не беше останало нито крак. Трябваше да се прѳснат по четирите страни на света, трябваше да събират милостиня. И тѳй като всеки от тях би желал да бѳде вред другаде, но не и с Драгота, те се разделиха и заминаха на разни страни.

Тѳй Драгота можа да запази за себе си посоката, която му трябваше. Той трѳгна прѳв и трѳгна право към Жеруна, но като навлезе в гората, спря се да почака, защото искаше да бѳде в селото на мрѳкване. Той стоя няколко часа. Доскорошното минало, страшната случка в манастира, кърджалиите, братята, всичко това изчезна от паметта му, като че не беше бивало. Както винаги, съединените му вежди деляха като с черна черта челото му, лицето му беше навѳсено. Но вътре в себе си той се радваше. Весело му беше като на затворник, избягал от тѳмница. Светѳт му се виждаше хубав, в него нямаше по вече опасности, нямаше скѳрби и грижи, имаше само едно: Ранка.

От височината, където стоеше, той виждаше далеч на изток тѳмно-зелените талози на Дѳбравата. Тук-там сред тая черна и гѳста гора блестеше широка, сребърнобяла ивица. Това бяха Смесите – името, с което тукашните хора наричаха Камчията, голяма и пълноводна на това

място, събрала водите на всички малки рекички. Отвъд тая бяла лента Дъбравата се губеше в синя мъгла. А там беше Карнобашкото поле, там бяха конаците на хаджи Емин.

Драгота гледаше към тая посока. И когато слънцето заседна, Дъбравата потъмня и ниско над нея на небето блесна първата звезда, сякаш нечие око погледна Драгота и спусна върху му гъсти ресници от лучи. Ранка беше там, Ранка го чакаше. Той скочи, сърцето му биеше силно. Планът, който толкоз много беше обмислял в манастира, изведнъж му се показва ясен, разработен в най-малките си подробности, изпълним. Обзе го страшна и сурова решителност и без да се бави повече, грабна тоягата си и се запъти към селото.

Драгота стигна там, както искаше, на мръкване. Откато беше станал калугер, той мислеше, че не принадлежи вече на домашните си, и наместо към бащината си къща, тръгна направо към къщата, където най-често приемаха странници като него. Отиде в къщата на Димчо кехая. За пръв път той се явяваше в село с расо, с дълга до раменете коса и с гъста и корава брада, която покриваше почти цялото му лице. Марга веднага го позна, но продължаваше да го гледа учудено и Драгота добре забеляза присмехулния пламъчец, който светна в очите и. Това разсърди Драгота и наместо да започне трогателния разказ за нещастieto на манастира и за смъртта на о. Амфилохия, тъй както беше го намислил в гората, той седна и направо запита за Ранка. Марга трепна, като че си спомни нещо отколешно, нещо забравено, замълча и се замисли. После изведнъж избухна:

– Господ да го поразии! Чумата да го тръшне тоз поганец! Почерни ми момичето, почерни го...

– Разбирате ли я?

– Как ще я разбираме, Драгота? Нито я пуца да дойде у нас, нито нас припуца да отидем при нея. Ето го тоя – тя посочи с глава на най-малкия си десетгодишен син, – само него оставя да отиде при нея. Ако го пратим, ще разберем нещо за нея. Ех, здрава е, жива е, добре я държал. Да му опустее доброто...

– Друга вяра е, това е най-лошото – каза Драгота. – О. Амфилохий често казваше за нея: тя е, каже, загубена овца, овчаря трябва пак да си я прибере. А той беше свят човек, бог да го прости...

И като повдигна за първи път очи и погледна към небето, Драгота се прекръсти три пъти подред. Марга не го разбра.

– Няма го добрия старец вече, няма го! – каза Драгота и въздъхна.

И той разказа за голямата напаст, която беше постигнала

манастира, за трагичната кончина на о. Амфилохия, за поруганата черква, за иконите с избодени очи. Той повдигна очи и погледна наоколо си: нищо не беше побутнато, нито в къщи, нито в двора на Димчо кехая. Шарамполът и бойниците бяха залазили селото. Това ядоса пак Драгота и наместо да отговаря на любопитните запитвания на Марга, рече строго:

– Ранка трябва да се спаси, туй знам аз. Тъй заръча и о. Амфилохий. А о. Амфилохий е светец и сега седи отдясно на отца – Драгота пак се прекръсти три пъти – и заръчаното от него е заръчано от бога.

Очите на Марга почнаха да стават големи, тя притихна, гласът и омекна. Изпод сключените си вежди Драгота внимателно я следеше.

– О. Амфилохий често говореше за Ранка – каза той. – И вярваше, че тя ще се спаси. Кой знай, може да е видял сън, може да му е било казано свише. И нали рекох – той заръча.

– Какво заръча, Драгота?

– Да се погрижим за нея, да я спасим.

– Да я спасим, Драгота, белким аз не искам. Ох, да можеше само! Кажете ми, научи ме как...

– Нека го искаме и бог ще ни помогне – каза тайнствено Драгота, прекръсти се и замълча.

Повече те не говориха. Но по всичко, както го гостиха, в каквата стая го заведоха да преспи, Драгота разбра голямото внимание, с което вече го обграждаше Марга. Той беше доволен, изправи се пред иконостаса и започна да се кръсти. Тъкмо в тая минута Марга надникна да види дали не му липсва нещо, но като го видя, че се моли, притвори вратата и се отдалечи на пръсти.

Сутринта Драгота повика Марга. Изглеждаше съсредоточен и твърдо решен на нещо.

– Ти каза – рече той, – че оная, поганеца, само детето пуца при нея?

Марга кимна с глава.

– Още сега ще го пратиш при нея. Вземи тая книга, аз съм написал там нещо, и скрий я в дрехите на детето, но тъй, че да може да се намери само ако се съблече голо. И то да не знае нищо. Кажете му да рече на Ранка: „Мама заръча да ме окъпеш.“ Тя ще го съблече и ще намери писмото. Толкоз. Другото е моя работа.

Неотстъпчивата други път Марга сега се съгласи, взе на дребно нагънатото писмо и направи всичко, както искаше Драгота. Момчето беше стегнато, пременено, качиха го на кон и с един слуга го изпратиха още същия час към конаците на хаджи Емин. Тогава чак Драгота си взе

сбогом, прекръсти се и тръгна след тях, но вече по други път.

* * *

Свърталището на Косана бяха дълбоките усои и високите поляни по билото на планината, където всички овчари бяха негови верни побратими. Но понякога, дали защото му омръзваха планинските пушинаци, дали защото омразата му към хаджи Емин го влечеше към конаците му в Есерлий, той слизаше от планината и се появяваше из селата в полето.

Смел беше Косан и с леко сърце си играеше с щастието, което неведнъж беше го спасявало. Но веднъж, тъкмо когато се мислеше най-сигурен, видя се подгонен от потеря. Гората беше наблизко, той щеше да влезе в нея, но тя беше наравно, все пак можеше да бъде обградена и претърсена. Тогава той, с тая бързина, с която беше навикнал да решава в минута на голяма опасност, влезе в гората, но не продължи да върви по същата посока, а се повърна право назад, срещу потерята. Вървя час, вървя два. По едно време чуваше не само виковете на турците от потерята и тропота на конете им, но чуваше ясно и разговорите им. После те отминаха и виковете им заглъхнаха далеч по лъжливите му дири. Косан и тоя път беше спасен.

Мръкна се и по пътеки, които само той познаваше, Косан вървеше из гората. Беше тъмно, появил беше първият студен вятър, гората шумеше и сипеше сухи листа. На едно място в тъмнината, през черните клонови на дърветата светна огън. Косан позна, че е близо до „Клепалото“. Но той знаеше, че манастирът е напуснат и само преди няколко дня, когато беше минал през него, борсуци и диви котки бяха се разбягали отпреде му. Един прозорец светеше сега долу, където бяха калугерските килии. Някой от братята ли беше се върнал, или закъснел пътник беше се прислонил? Косан задебна в тъмнината между клоните и храсталациите, плъзна се покрай стената и стигна до осветения прозорец. Той се повдигна и погледна: видя голям огън, видя срещу него човек с голяма коса и пламнали очи и позна Драгота. Но това що е? Коя е тая жена, тая туркиня с късо сърмено елече и атлазени шалвари, с две дебели плитки коси, спуснати отпред пред раменете, с наниз от рубета по средата на челото? И тия жълтици горяха от огъня и лицето и беше бяло, очите черни, веждите тънки. И тя гледаше без страх Драгота и без страх говореше с него, с Драгота, който, космат и навъсен, приличаше на някой таласъм, излязъл от гората.

Здрава глава имаше Косан, но стори му се, че вижда сън, отмести се и потърка с ръка челото си. После пак погледна: и позна, че тая жена не

беше друга, а Ранка. Не знаеше как е дошла тука, не разбираше нищо. Но като се вгледа добре в Драгота, разбра какво значеше огънят, който светеше в очите му. Не повика, не се обади, наблегна на вратата със страшната си сила и я отхвърли пред себе си.

Той влезе и огънят го огря – широки четвъртити плещи, глава на лъв. На пояса му блеснаха главите на пищови. Ранка изпищя. Драгота слисан пристъпи две крачки напред.

– Какво искаш? – измънка той. – Не може... тук не може, хора има тук.

– А аз мечка ли съм? – рече Косан.

– Ах, Косан... Косан! – викаше Ранка. – Божичко, как ме уплаши!...

– Аз съм, Ранке. Какво има, що щеш тука?

И без да обръща внимание на калугера, Косан беше вече при Ранка, усмихваше се, слушаше я, залени и той, и тя от светлината на огъня. С малко думи, като преживяваше отново всички страхове, Ранка му разказа за бягството си. Драгота беше я спасил. Само че сега трябвало да бъдат в къщи, а Драгота я превел през манастира, като и казал, че оттука било по-близо.

– По-близо оттук? – рече Косан. – Не е право. Лъже.

И без да погледне Драгота, той седна при Ранка.

– Ех, Ранке, кой е мислил, че ще се срещнем. И сега, тая вечер. Мене ме гони потеря... Ама нищо.

– Гони те потеря! – извика Драгота и дойде при Косана. – Човече, бягай оттука, иди си... иди си, ще ни погубиш!

– Попе, стой мирно – рече Косан и пренебрежително го бутна с ръка. – Не викай. Ако дойде потеря, страшно е и за мене, и за тебе.

– Човече, ще ни погубиш – викаше Драгота, – иди си, иди си по-скоро...

Косан го изгледа с твърдите си очи, помълча и рече:

– Слушай! Поп ли си, или дявол, не искам да те зная. Да се махнеш от очите ми! Иди и кажи на Димчо кехая, че Косан ще доведе дъщеря му. Кажи на Марга. Кажи, ако искаш, и на хаджи Емин да дойде да я вземе. Хайде, върви!

И той сложи тежката си ръка върху шията на Драгота и го затласка към вратата. Ранка изпищя, Косан видя отблизо очите ѝ, тежките и плитки се разлюляха пред него. Той пусна Драгота и се повърна.

– На бога служиш, а? – извика той. – Зная те аз тебе! Зная какво беше намислил да правиш, ама това няма да стане, не! Косан е тук...

При тия думи Ранка трепна. Много неща и станаха ясни и едвам сега тя разбра голямата опасност, която я заплашваше. Сама, сред тая гора, между тия страшни мъже! Все пак повече се боеше от Драгота, отколкото от Косана. Тя седна пак при огъня, седна при нея и Косан. Той и не поглеждаше вече Драгота. За него Драгота като че не съществуваше. И ставаше по-весел, приказваше на Ранка, по-близо сядаше до нея и по-отблизо гледаше очите ѝ. Настрани стоеше Драгота и ги гледаше изпод страшните си вежди. Сянката му, голяма и черна, стоеше наред с него до стената.

Колко време беше се минало, никой не знаеше. Косан усети, че някой беше дошел зад него, и се обърна. Беше Драгота. Друг да беше, би се уплашил от погледа му, но Косан се засмя и, както по-рано, нехайно го бутна назад с ръка. Сякаш звяр изрева и Драгота се хвърли върху Косана, впи ръце в шията му. Но корав беше хайдутинът, изви се и прихвана Драгота. И почна се борба страшна, яростна и бясна, двамата мъже се вкопчваха един в други, ставаха и падаха, събаряха всичко около себе си, ръмжаха, дишаха тежко.

Ранка избяга навън. Тя претърча през двора, но срещна тъмнината на гората, уплаши се и се повърна. Зачупи ръце, заплака. Погледна през вратата: лицето на калугера беше цяло в кръв, но в ръката му лъсна нож. Огънят беше разпилян, гореше вече стаята.

Обезумяла от страх, Ранка помисли пак да бяга. В светлината, която заливаше двора, тя съгледа желязното клепало, увиснало на чердака. Тя се спусна, грабна железния чук и започна да удря по него. Бързи, тревожни звуци забягаха към тъмнината на гората, сподирени от искри и дим. Манастирът вече гореше. Ранка чувствуваше, че ръката и отмалява, но продължаваше да удря клепалото.

Чу се звън на копита по каменните плочи и тя се обърна. В сиянието на пожара, като по бял ден, се показва хаджи Емин на белия си кон. Той слезе и първото нещо, което направи, бе да съблече дрехата си и да я хвърли върху Ранка. Никой не трябваше да види лицето на жена му.

Дворът се изпълни с конници. Това беше цялата потеря, която преследваше Косана. Смаяни от пожара, смаяни още повече, че виждат Ранка, която, макар и забулена, познаха веднага, те се тълпяха гъсто един зад друг и сиянието на пожара грееше в зениците на очите им, заливаше лицата им, настръхналите им коне. Отвесно и право стърчаха дълги пикки, лъщяха криви саби. И всички гледаха към султана и чакаха какво ще каже. А султанът стоеше до Ранка, загърната в жълтата му атлазена дреха, понавеждаше се към нея и даваше ухо на онова, което тя ниско му

говореше. После той се изправи и даде някаква заповед. Двама души скочиха от конете си, минаха през сиянието на пламъците, изгубиха се в дима и влязоха в килията, където бяха Косан и Драгота. Извадиха двама мъже, полуобгорени, кървави, мъртви, но още вкопчени един в друг.

Разделиха ги и ги простряха върху каменните плочи на двора. С мъжествени и тежки стъпки султанът отиде при тях. Спря се най-напред при Драгота, но лицето му се сбърчи от отвращение, ритна го с крак и го отмина. Отиде и се спря над трупа на Косана. Сиянието на пожара го огряваше. Без връхната си дреха хаджи Емин изглеждаше още по-тънък и по-строен, отпред на зелената му чалма стърчеше пауново перо. И като прихвана, както му беше обичай, с ръка червеникавата си брада, той се понаведе и се загледа в Косана, все тъй голям и страшен, какъвто беше и приживе. И дълго стоя над него замислен.

* * *

Минаха се повече от двайсет години. На мястото, гдето беше „Клепалото“, поникна бурен и коприва. Никой не помисли вече да отнема Ранка от ръцете на хаджи Емин. Никъде не я пуцаше, никой не можеше да я види. Умря баща и, султанът не се смили и не я пусна. Минаха още няколко години, помина се и Марга. Сякаш някой вековен дъб се строполи и падна. Заговориха за покойната всички. Запомнил я бе и хаджи Емин, сърцето му се смекчи и той пусна Ранка да отиде да види за последен път майка си. Но и тоя път султанът не остави Ранка сама. Той изпрати с нея двамата си сина, родени от нея, двама снажни и яки момци. Единът вървеше от едната страна на майка си, другият от другата. Те бяха най-вярната и стража.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Гургана Мечкова или Мартин Митов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том втори; „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7887>]